DOI 10.31909/26168820.2018-(38)-17
УДК 811.161.2’282.2(477.85)

МЕТАЛІНГВАЛЬНИЙ ОПИС ГЕОГРАФІЧНИХ ОБ’ЄКТІВ У ДІАЛЕКТНИХ ТЕКСТАХ ЧЕРКАЩИНИ

І. Пустовіт
молодший науковий співробітник,
Інститут української мови НАН України

У статті представлено народну семантику та етимологію – металінгвальний опис – назв на позначення географічних об’єктів на матеріалі діалектних текстів Черкащини. Спостереження дозволяє сформувати правильне уявлення про сприймання, розуміння та оцінку об’єктів чи реалії мовцем, глибше розкрити семантику назв, зафіксувати нові чи відмінні значення лексем.

Ключові слова: *середньонаддніпрянський діалект, народна географічна термінологія, металінгвальний опис, діалектний текст, семантика назв.*

Текстотека діалектних текстів українських говорів – важливий здобуток сучасної української діалектології. Адже тексти дають можливість глибоко досліджувати фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості говірок. У текстах збережено не лише різноманітні спостереження за середовищем, що оточує людину, реальні умови її життя, а й специфіку світобачення та світосприйняття реалій мовцями. На думку П. Ю. Гриценка, із залученням діалектних текстів як джерела лінгвальних свідчень змінюються дані діалектології, а з ними – й репертуар спостережуваних явищ [1, с. 15].

Перед дослідником, який вивчає тематичну групу лексики, постає проблема правильного тлумачення того, що описує у своїй оповіді носій говірки. Часто саме зв’язні тексти, додаткові коментарі інформанта допомагають визначити те, як він розуміє й оцінює номіновані реалії.

Мета статті – репрезентація металінгвального опису географічних об’єктів крізь призму наративів респондентів. Під терміном металінгвальний опис розуміємо фрагмент тексту, у якому інформант подає додаткові відомості про значення, особливості функціонування, походження деяких структурних елементів говірки, найчастіше – лексем чи номінованих об’єктів. Джерело дослідження – тексти мовлення носіїв середньонаддніпрянських говірок, записані автором упродовж 2014–2017 рр. у трьох сусідніх населених пунктах Лівобережної Черкащини: села Коврай-1, Каленики та Гельмязів Золотоніського району. Таке вузьке ареальне спрямування дозволяє глибше розкрити семантику лексем чи її зміни (розширення чи, навпаки, звуження), оскільки діалектоносії послуговуються єдиною «наївною картиною світу» [2, с. 282], споглядаючи однакові реалії. Звертаємо увагу на так звані «метатекстові рефлексиви, які розкривають семантику, мотивацію лексем тощо» [3, с. 389] і є важливим осередком нової або уточнювальної інформації.

Так, для позначення семи ‘межа між городами’ функціонують лексеми ***г|р’ан’*** (Клн), ***ме^{и}|жа*** (Клн), ***об|н’іжок*** (Клн, Глм), які інформанти використовують паралельно. Але у говірці села Коврай-1 підкреслено різницю у значеннях лексем ***об|н’іжок*** і ***г|р’ан’***: *хто |каже* ***гр’ан’*** *да /* ***гр’ан’*** *од|бита так / а хто |каже / йес’т’ бугo|рок то то* ***об|н’іжок //***

Зафіксований коментар діалектоносія допомагає виявити різницю між значеннями лексем: ***г|р’ан’*** – це ‘протоптана межа між городами’, а ***об|н’іжок*** – ‘межа між городами у формі підвищення, що поросло травою’. Окрім семи ‘межа між городами’, номен ***ме^{и}|жа*** засвідчено на позначення ‘лінії розподілу між полями’ (Клн), ‘борозни між

©І. Пустовіт, 2018

продовгуватими полосками поля’ (Глм) та ‘межа, що відділяє землі одного села від іншого’ (Глм), а номен ***об|н’іжок*** паралельно вживають на позначення ‘межі, що відділяє землі одного села від іншого’.

Так само розмежовано значення назв ***чагар|ник*** (***ч˙агарни|ки***) і ***гус|тий л’іс***. У всіх досліджуваних говірках назва ***чагар|ник*** (***ч˙агарни|ки***) позначає ‘густі зарості, чагарники’ (Глм, Квр, Клн), а в с. Гельмязів – ‘густий ліс’, ‘низький ліс, деревина якого непридатна для будівництва, безстрижневий ліс’; для позначення семи ‘густий ліс’ інформанти послуговуються двослівною описовою конструкцією ***гус|тий л’іс***. У с. Коврай-1 зафіксовано: ***ч˙агарни|ки*** *йак ниви|л˙ике |дериво / а йак ви|л˙ике і ви|соке то це вже |ц’іл’і |хашч’і //*

На позначення семи ‘молоді пагони від пенька’ засвідчено лексеми ***|од^т^ростки*** (Квр, Глм), ***|пагони*** (Глм), ***|в˙ідростки*** (Клн). У розповіді інформанта із с. Каленики вжито лексему ***жирович˙|ки***, яка з цим значенням не відома діалектоносіям інших досліджуваних говірок: *|в˙ідростки/ а то оно* ***жирович˙|ки*** *ото / на |йаблун’і / о|то ма|лен’ке попйа|лос’а // на вс’іх ди|ревах так // і на с|ливах і на |вишн’ах* ***жирович˙|ки****/ йа йіх обр’і|зайу ну а ц’а |йаблун’ка пропа|да / йа |його ос|тавив / хай |можи т’і су|х˙і пови|пил’уйу а це ос|таниц’:а //*

На позначення семи ‘яр’ у досліжуваних говірках функціонує лексема ***йар*** (Глм, Квр, Клн). У селі Каленики назва *йар* розширює семантику, позначаючи ‘яр, що руйнується водою’: *оце ж* ***йар*** *нази|вайиц’:а те |м˙ісце / де |вода заг|либл’уйе й заг|либл’уйе / а де вже не |рушиц’:а дно |йару / то |****балка /***

Значення ‘дно яру’ лексема *|балка* набуває лише в говірці с. Каленики, у говірці с. Гельмязів номен|*бал˙ка* зафіксовано на позначення семи ‘сінокіс у долині’, а в говірці села Коврай-1 цю лексему не засвідчено. У відомих джерелах із народної географічної термінології в українському діалектному континуумі [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14] лексему *|бал˙ка* на позначення семи ‘дно яру’ не зафіксовано; так само це значення не відзначено і в працях слов’яністів [15, с. 34-35; 16, с. 19].

Безперечно, подібні лексикологічні коментарі дозволять точно усвідомити і зрозуміти семантику слова, наприклад під час накладання значень лексем, які в деяких населених пунктах чітко розмежовані. Так, для позначення семи ‘колодязь, місце у дворі, де беруть воду’ у всіх трьох селах функціонує лексема ***ко|л˙од’аз’***, а для позначення семи ‘криниця’ у с. Гельмязів та Коврай-1 засвідчено назву ***кри|ниц’а***, натомість у с. Каленики зафіксовано двослівну назву ***кри|нич˙ка роднич˙|кова***, яка конкретизує поняття, позначаючи ‘криницю в лісі’. Іноді відбувається накладання семантики, коли діалектоносії об’єднують значення лексем *колодязь* і *криниця*, послуговуючись одним із номенів на позначення сем ‘колодязь, місце у дворі, де беруть воду’ та ‘криниця’. Але зафіксовані коментарі дають змогу чіткого розмежування номенів на позначенні різних реалій. Так пояснюють різницю між назвами у с. Коврай-1 та с. Гельмязів: *ну /* ***ко|л˙од’аз’*** *о|бич˙но бу|вайи^е^ гл˙и|бокий / а* ***кри|ниц’а*** *то це // м˙іл˙|ка / так о|то |каут’ / у кри|ниц’і |воду би|рем а|бо / кри|ниц’і ко|пал˙ис’а |кол˙о во|ди б|л˙из’ко / там |р’іч˙ка і тут |викопал˙и кри|нич˙ку і вже во|да ч˙ис|тен’ка то ту б|рал˙и / а ко|л˙од’аз’ біл’ш ко|пал˙и на буг|рах де / шоб во|да бу|л˙а ч˙ис|т’іша //* (Квр); (1) *ну* ***ко|л˙од’аз’*** *о|це ж / ко|л˙од’аз’ //* (2) *к|руглий він цимен|товий /* (1) *в˙ін / і* ***|ц’абрина*** *бу|л˙а /* (2) *о|це ж* ***кри|ниц’а*** *нази|вайиц’:а |ц’абрина о|ц’а /* (1) *о|це да / |ц’абрина а о|ц’і кру|ги цимин|тов˙і це вже кол˙од’а|з’і / це нази|вал˙ис’а йак / |корба / ко|л˙од’аз’ з |корбойу / а це вже пробой|ний ко|л˙од’аз’ у|же //* (Глм).

Металінгвальний опис дозволяє диференціювати синоніми, які мають різні семантичні відтінки або й зовсім не тотожні функційно. Наприклад у с. Коврай-1 та у с. Каленики на позначення сем ‘горб’ і ‘бугор’ зафіксовано такі коментарі: *ну йак* ***бу|гор*** *то це ниви|л˙ич˙кий а йак* ***гор|би*** */ о там вже гор|би та|к˙і ви|сок˙і / ни|мов |вишч˙і / а ми|н’і |кажиц’:а шо горб шо бу|гор //* (Квр); ***горб*** *то|жи / і* ***бу|гор*** */ п˙ід|вишчен’:а та|ке // горб |менший а бу|гор |б˙іл’ший // і |пагорб // в нас / де Шама|тул’с’кий роз|бивс’а / то |сама |вишч˙а |точ˙ка / шо по|пав // п˙ід|вишч˙ен’:а та|ке / висо|та //* (Клн).

Так само завдяки коментарям діалектоносів можуть бути розмежованими поняття *канава* і *рів*, що часто зазнають накладання семантики. Для прикладу: *по ˈмойіму це одˈнакове / шо* ***каˈнава*** *шо* ***р'ів*** */ ˈт'іки* ***р'ів*** */ миˈн'і ˈкажиц':а /* ***р'ів*** *це проˈритий / ˈтаке / ˈвобшим // вуˈзен'ке да / і таˈке / ч˙ос' / заокˈругл˙ине / а каˈнава ˈр'івн'і сˈт'іни / р'ів ˈможи бут' / полукˈругл˙ий а каˈнава / то вже хв˙іˈгуриста таˈка //* (Квр); ***р'ів*** *це ˈвикопаний / оˈтаке / оˈце транˈшейа йак буˈла / р'ів / а* ***каˈнава*** */ каˈнавка/ той / таˈке шо й воˈдичка ˈможи тикˈти/ каˈнавка //* (Клн).

Металінгвальний опис окремих об'єктів номінації, втілений у діалектному тексті, зосереджує увагу на семантиці назв, а також стимулює усвідомлювати реалемний план об'єктів. Найчастіше такі розлогі коментарі допомагають зафіксувати локальні утворення у досліджуваних говірках. Наприклад, у с. Коврай-1 вдалося зафіксувати локалізми **пиᵉˈч'ер'і** та **сˈт'інки**:

- А як кажуть на поклади глини?
- *це в нас у пиᵉˈч'ер'і / гˈл˙инич'е йе / у* ***пиᵉˈч'ер'і*** */ оˈс'о на гоˈр'і пиᵉˈч'ер'а / там ˈкаут' гˈл˙ина //*
- А воно там стіною і ви довбаєте там собі печерку?
- *да да да да/ воˈно ж буˈгор виˈсокий а обˈвал ˈробиц':а //*
- А як оце обвал цей називається?
- ***пиᵉˈчер'а*** *а там гˈл˙ина / оˈто і вс'о // йакˈшо йе таˈке ну / так пˈросто ˈкаут'* ***пеˈч'ер'і*** *веˈлик˙і / а йе проˈвал'а то / проˈвал'а це йак гоˈра / буˈл˙о то там / буˈл˙о й проˈвал':а / там гоˈра обˈвал'увал˙ас'а то це назиˈвал˙ос'а проˈвал'а / а йак ˈвирито / таˈка уˈже тˈрохи л'уˈдинойу ˈд'ірка то це назиˈвал˙ос'а* ***пеˈч'ер'а*** *//*

Мотивація назви прозора, але з подібним значенням 'місце добування глини' в інших говірках цю лексему не засвідчено [5, 70; 7, 287].

- А стінки у вас нема? Оце тут, де глину беруть. Не кажуть стінка на оце? Чи це печєря?
- *Н'е / у нас оˈце каˈзал˙и* ***сˈт'інки*** */ а ˈч˙ого т'і назиˈвал˙и / п˙іˈшов у сˈт'інки а ˈч˙ого в сˈт'інки ни зˈнайу //*
- А шо це воно таке? Воно десь під бугром лісочок якийсь?
- *Да / л'іˈсок був / ˈвобшим / йар / а на верх йаˈра буˈгор буˈгор буˈгор і тут був л'іˈсок / і оˈце йак п˙іˈшов / диᵉривˈц'а там буˈл˙и / ˈл˙ипи / береᵘзˈки / о / і оˈце ˈкаут' п˙іˈшов у* ***сˈт'інки*** */ а ˈч˙ого назиˈвал˙и* ***сˈт'інки*** *ч˙и мо' ˈдериво ˈгусто там росˈл˙о / ч˙и / йа ни зˈнайу ˈч˙ого / ч˙и ˈможи шо на верх ˈйару / шо ˈвоно ˈвобшим / і ˈц'ого цей л'іˈсок таˈке невеˈл˙ич˙ка пл˙о' таˈка ˈможи йак оˈце в нас ˈхата о / а оˈто* ***сˈт'інки*** *назиˈвал˙ос' //*

Очевидно, лісові насадження слугували захистом від вітрів і лексема утворена шляхом метафоричного перенесення за функцією. Подібного значення номену *сˈт'інки* в інших говірках не засвідчено, лише з відмінною семантикою, що вказує на низькорослість та велику кількість чагарників такого лісу, але не пов'язує його з певною місцевістю (підвищенням чи низиною), назву *сˈт'інка* зафіксовано у словнику Е. М. Мурзаєва [15, с. 524].

У говірці с. Каленики фіксуємо локальні утворення **ˈбабине ˈч˙ериᵉво** на позначення семи 'грузьке болото, де трясеться, колишеться земля', **стеˈпок** зі значенням 'земля, заросла травою і зіллям', **стˈруга** на позначення місцевої назви річки Супій. Інформанти пояснюють ці назви так:

- А трясовини були?
- *Буˈли / і тр'асовиˈна буˈла / так же ˈкаже /* ***ˈбабине ˈч˙ериᵉво*** *каˈзали / гˈнец':а йак б˙іˈжиш //*

Назву ***ˈбабине ˈч˙ериᵉво*** засвідчено спорадично у говірках Чернігівсько-Сумського Полісся [17, с. 24]. Появу такого утворення пояснено прозорою мотивацією – метафоричного перенесення.

- На шось казали островок?

- *В нас островˈки каˈзали / воˈно таˈке пˈішˈчане і там ˈкушчˈики деревˈц'а росˈли / і тут оˈце росˈли деᵘˈрева / оˈто л'іс уˈже / а то пастоˈвен' / тут дуˈби росˈли все / то пˈіˈсочок таˈкий / і оˈце воˈно / а тиˈпер осˈталос'* ***стеˈпок*** *таˈкий / ˈз'іл':а там / ˈкушчˈикˈів тˈрохи //*

Мотивація лексеми *стеˈпок* у свідомості діалектоносія чітко пояснена значення цієї назви ‘земля, заросла травою і зіллям’.

- А в нас же там під Підставками є старе русло річки? Да?
- *Де воˈно ў вас уз'аˈлос'а? //*
- Отам, де кажуть в нас широка канавка, то кажуть, шо там раніше Супой тік, а тоді сюди його переправили.
- *Йоˈго вир'івн'али у дивйаˈц:от йаˈкомус' / у дивйаˈц:от пˈйатому чи йаˈкому [...] // ше ˈцарс'ке госуˈдарство / і оˈце йоˈго зроˈбили ˈр'івн'ім / воˈно ж буˈло криˈвен'ке таˈке / а то лоˈпатами коˈпали й виˈкидали на ту сˈторону й на ту сˈторону / і вˈін хоˈдив / по приˈборах наˈвˈерно / шо оˈце ж од ˈПˈіᵒставок ˈр'івно аж отуˈди'о ˈпошти до ˈторху / а там ˈтожи скриˈвилос' / а тоˈд'і оˈто мˈіст плишкаˈн'івс'кий ше ˈр'івно / а тоˈд'і на Пˈішчану і ˈнима вже покˈривлеᵘного / так це і назˈвалийі ˈйі* ***стˈруга*** *бо струˈгали // стˈругали / тˈім / лоˈпатами / ˈчириз те струˈга //*

Тлумачення реалії інформантом обмежується суб’єктивними знаннями. Лексему ***стˈруга*** засвідчено і в західнополіських говірках [5, с. 92]. Давньоруське ***струга*** зі значеннями ‘потік, течія’, ‘рівчак’ досить відоме у слов’янських діалектних континуумах, в тому числі й в українському діалектному мовленні [17, с. 194-196; 6, с. 206; 15, с. 526-527].

У говірці села Гельмязів також засвідчено локальні утворення – ***штаˈни*** зі значенням ‘велика галявина між лісами, де випасали худобу’, ***соˈбачˈе ˈмилˈо*** на позначення ‘поля чи ділянки, де глиняний в’язкий грунт, глей’, ***дуˈбова ˈшийа*** зі значенням ‘мішаний ліс з перевагою дуба заокругленої форми’ та ***бурзаˈковий л'іс*** на позначення ‘мішаний ліс, де багато борсуків (бобрів)’. Інформанти пояснюють:

- (2) *скот / коˈрови ˈпасли ж туˈди гоˈнили ˈчириз мˈісˈток //*
- *(1) воˈни ˈпаслˈис'а оˈце / оц'іˈво / коˈрови по цей бˈік ˈр'ічки ос'уˈди ˈмˈіжду дуˈбовойу ˈшийеᵘйу і оˈцим / окац'іˈйовим ˈл'ісом і отуˈди аж у* ***штаˈни*** *воˈно там назиˈвалˈос'а так ˈмˈісто штаˈни / аж туˈди оˈто / туˈди отаˈко ўсе / ˈмˈіжду л'іˈсами отуˈди от'іˈво т'і / то оˈто ˈпаслˈи [...] // воˈно отакоˈво полˈуˈчайиц':а / із одˈного / ну оце'ˈо с'іноˈкˈіс / отаˈко миˈнайе і отаˈка полˈоˈса з одˈного ˈбоку йде с'іноˈкосу й з дˈругого / і оˈто воˈно ˈчириз те назиˈвайиц':а штаˈни йак двˈі каˈлˈоши //*

Лексему ***штаˈни*** утворено шляхом метафоричного перенесення за подібністю форми. У поліських говірках та говірках Ровенщини цю назву також зафіксовано, але зі значенням, що зараховує її до гідрооб’єктів [4, с. 205; 13, с. 156].

- А глей є десь?
- (1) ***Ґлˈей****/ це де ˈр'ічка / та оˈто йест' ґлˈей таˈкий оˈто // і на ˈйого назиˈвалˈи ше* ***соˈбачˈе ˈмилˈо //*** *йоˈго оˈто бˈралˈи / і ˈран'ши ˈмилˈи ˈноги / пˈйати //*
- (2) *І ним ˈдол'іˈмазали / оˈто гˈлейістий гˈлин'аний / отаˈкого вал'ˈка зˈл'іпиш //*

Лексичне утворення подібного типу не має прямої реляції з первинним об’єктом і досить поширене серед ботанічної номінації. У засвідченій назві ***соˈбачˈе ˈмилˈо*** перший компонент вказує на негативну конотацію, а другий – на якість, в’язкість подібну до мила.

- А за ліси мені розкажіть. У Гельмязові які ліси?
- (1) *Окац'іˈйовий л'іс* ***дуˈбова ˈшийа //***
- (2) *ˈСосни оˈце ˈколо нас //*
- (1) *ˈСосонки і аж оˈтой //*
- (2) ***Бурзуˈковий*** *там ˈмˈішаний //*
- (1) ***Бурзаˈковий л'іс//***
- А чого він так називайец':а?

- (1) *А то|го шо там бурза|ки ба|гато бурсу|к˙ів о|т'їх / нагризут' було дирев / навал'айут //*

Треба зазначити, що назву ***ду|бова |шийа*** утворено шляхом метафоричного перенесення за подібністю форми, а мотивація назви ***бурза|ковий л'іс*** видається не зовсім логічною. Відбувається переміщення назви, яке для мовців не принципове і значення самої реалії від цього не змінюється.

Отже, коментарі діалектоносів у поєднанні із тематичною програмою-питальником, дають можливість докладно вивчати говірки, говір чи окремі мовні явища, доповнювати вже наявну інформацію про структуру говірки, глибше проаналізувати лексико-семантичну систему. Як свідчать спостереження, металінгвальний опис географічних об'єктів у діалектних текстах акумулює та зберігає широку лінгвальну інформацію про репертуар лексичних одиниць, їхні значення, функції, характер номінованих реалій.

1. Гриценко П. Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ / П. Ю. Гриценко // Збірник лінгвістичних праць : до 60-річчя проф. О. А. Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С. 9-15.

2. Руснак Н. О. Гносеологічний параметр діалектних текстів буковинських говірок / Н. О. Руснак // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 38. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – С. 281-285.

3. Ткачук М. М. Метатекст редуктивної говірки / М. М. Ткачук // Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / Відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К. : КММ, 2015. – С. 388-397.

4. Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – К. : Кіровоград : КДПУ, 1999. – 224 с.

5. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2013. – 148 с.

6. Лисенко П. С. Словник поліських говірок / П. С. Лисенко. – К. : Наукова думка, 1974. – 262 с.

7. Потапчук І. М. Народна географічна термінологія в західноподільських говірках : Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Кам'янець-Подільський нац. у-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільськ, 2012. – 315 с.

8. Сагаровський А. А. Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини) : у 2 вип. Вип. 1: А – Об'ясняться / А. А. Сагаровський; Харків. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Харків : ХНУ, 2011. – 293 с.

9. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини / А. Т. Сизько. – Д. : ДДУ, 1990. – 100 с.

10. Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини [Текст] : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. П. Сіденко ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2003. – 261 арк.: карти. – арк. 170–192.

11. Слободян О. В. Географічна народна термінологія українських східнослобожанських говірок Луганщини: дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / О. В. Слободян. – Старобільськ, 2017. – 586 с.

12. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология. Семасиологические этюды / Н. И. Толстой / [отв. ред. С. Б. Бернштейн]. – М. : Наука, 1969. – 260 с.

13. Шийка С. В. Народна географічна термінологія Ровенщини : Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / С. В. Шийка ; Національна академія наук України. – К, 2013. – 288 с.

14. Шийка С. В. Словник народних географічних термінів Ровенщини / С. В. Шийка; відп. ред. О. П. Карпенко. – Тернопіль: Астон, 2016. – 118 с.

15. Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев. – М. : Мысль, 1984. – 653 с.

16. Яшкін І. Я. Беларускія географічныя назвы : тапаграфія (гідралогия) / І. Я. Яшкін. – Мінск : Навука і техніка, 1971. – 256 с.

17. Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья : словар / Е. А. Черепанова. – Сумы, 1984. – 274 с.

18. Марусенко Т. А. Материалы к словарю украинских географических аппелятивов (названия рельефов) / Т. А. Марусенко // Полесье. – М. : Наука. – 1968. – С. 206-255.

Список населених пунктів та інформантів:

Каленики Золотоніського району, інформанти: 1. Кирдода Віктор Петрович, 1936 р.н., освіта – вища, працював агрономом;

ГельмязівЗолотоніського району, інформанти: 1. Василенко Галина Миколаївна, 1941 р.н., освіта – 8 кл., працювала на будівництві, фермі, в дитячому садку; 2. Третяк Олена Василівна, 1946 р.н., освіта – 7 кл., працювала на фермі.

Коврай-1 Золотоніського району, інформант Гуліч Марія Кирилівна, 1925 р.н., освіта – вища, працювала вчителем російської мови.

Pustovit I. The metalinguistic description of geographic objects in dialect texts of Cherkasy region

Introduction. In dialectal speakers' consciousness color plays a significant role, since in the process of world cognition their attention is first and foremost paid to the multicolor of nature.

Purpose. The purpose of the article is to analyze recorded in Eastern Polissian dialects flora names motivated by the feature 'color'.

Results. It is observed that the dialect speakers associate the flora objects with the color, names of which are not yet established in the nomination. Names that directly or indirectly indicate the color of the plant or its part are given. In the first case, the flora names are formed from the corresponding adjectives that identify the color. The author notes the phytonames correlated with different colors – among them the most spread are white, black, red, yellow, green, blue and the least spread are pink, reddish, purple, light blue, violet, grey, brown, crimson, burgundy. The expansion of semantic structure of adjective зелений is observed. It can reflect the color and the immaturity of plant. Using feature 'color' dialect speakers differentiate the plant species. Motivational feature 'color' is the most typical for plant varieties. Different shades of color are reflected in the plant names (mostly in varieties).

In a large group of flora names the color is indicated indirectly through an associative comparison with the subject or the environment phenomenon of the same color. The common feature 'color' combines a separate object and plant in dialect speakers' minds; these names reproduce the associativity of dialect speakers' thinking. Plants that produce white juice on the stem break frequently are associated with milk. In Eastern Polissian dialects different semantic motivations of names derived from milk are noted: 'white color of juice', 'white color of leaves, flowers, fruit', 'stage of plant growth'. The base for many metaphorical names is black, red and yellow colors. Often in Eastern Polissian dialects speakers' perception yellow and green colors are semantically identical.

Conclusion. Material showes that the feature 'color' in flora names of Eastern Polissian dialects is widely represented. The plant receives a name based on its color or color of a certain part (flowers, stem, leaves, fetuses, eyes, capes, etc.).

***Key words**: the Middle Dniper dialect, folk names of geographic terminology, metalinguistic description, dialect text, the names semantics.*